

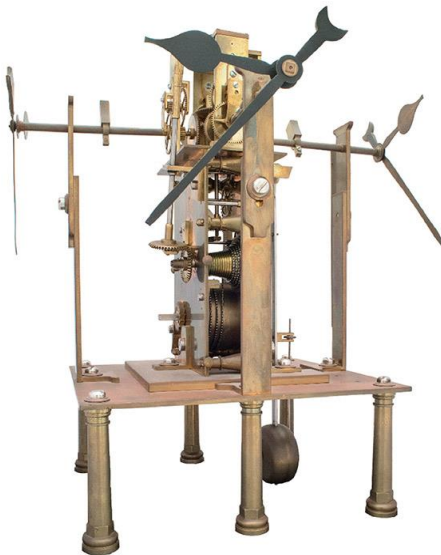
HET GOUDEN TIJDPERK VAN KLOKKENMAKERIJ IN HET “PALACIO DEL TIEMPO” VAN JEREZ

Historische Klokken Museum

Een museum waar de grote meester-klokkenmakers
voorgesteld worden per land, tijdperk en stijl

De verzameling van 287 klokken gaat van de 17^e tot de 19^e eeuw, het meest productieve en gevarieerde tijdperk van de Franse en Engelse klokkenmakerijtechniek, en omvat ook andere nationaliteiten onder zijn stukken: Oostenrijk, Zwitserland en Italië. Een schoorsteen klok steekt uit: zijn Italiaanse doos is de oudste die het museum bezit (ca. 1670) en werd daarna gebruikt voor een Engelse klok, van hoge precisie en kwaliteit, gemaakt door **Charles Frodsham**, klokkenmaker van Queen Victoria (19e eeuw). Deze wordt tentoongesteld in de **Arturo Paz Zaal**. Er zijn ook de bekende zakhorloges uit Genève aanwezig of de mooi afgewerkte Oostenrijkse “koetsklok”. Deze exemplaren zijn voldoende om de kwaliteit en de singulariteit van deze verzameling aan te tonen.

LANTAARNPAAL KLOK (6044)

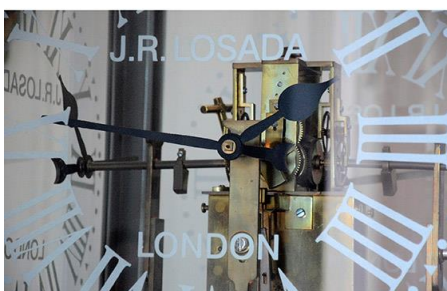

Losada Hall Engelse Klok 1867

Vierzijdige publieke klok, in gepolijst brons gebouwd. Deze was ooit gevestigd op een gietijzeren lantaarnpaal op het Arenalplein in Jerez, die zich nog altijd op zijn oorspronkelijk locatie bevindt. Deze werd besteld door het Stadhuis van Jerez en geplaatst in 1867.

Zijn vier kristalwijzerplaten werden verlicht van binnen met petroleum-schijnwerpers, wat hem een lantaarn uiterlijk gaf.

José Rodríguez Losada bouwde klokken in zijn atelier van Regent Str. zoals die van de Kathedraal van Málaga, die van Palacio de la Gobernación in Madrid (Puerta del Sol) en degene die in de Londense Charing Cross Bridge stond, vergelijkbaar met de lantaarnklok van Jerez.

Detail van de lantaarnklok van Rodríguez de Losada, beschouwd als de beste Spaanse klokkenmaker in

mechanische of grosse klokkenmakerij.

Handtekening: José Rodríguez de Losada. London (zie portret).
Beweging: Prachtige bronzen machine. Acht dagen touw. Nr|6044.

Wijzerplaat: Vierzijdige, doorschijnende opaline, om nachtverlichting met olielampen mogelijk te maken. Romeinse nummering. Peervormige wijzers van geblauwd staal.
Afmetingen: De hoogte van de lantaarnpaal met klok bereikt 5 m.
Gelijkaardige exemplaren: Charing Cross Bridge, Londen.

Foto van de klok: Luz de Abril
"PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

Wist je dat...

REFERENTIES OVER DE AANKOMST VAN DE LOSADA KLOK IN JEREZ

"Meest merkwaardige gegevens van het dossier over de plaatsing van een lantaarnklok op Plaza de la Constitución, tegenwoordig Plaza del Arenal".

(Verzameld uit Gemeentelijke manuscripten).

<< Op 18 juni 1856 laat de Directie van de Jerez-Trocadero Spoorwegen (Engelse maatschappij) een elektrische slinger brengen, van recente ontdekking en van een hoge perfectie beschouwd dankzij zijn elektro-magneet, om beter de nauwkeurigheid te regelen die vereist wordt van het treinuurooster.

Vóór die datum meldt de Directie van deze Maatschappij de aanschaf van de bovenvermelde klok aan de Heer Luis Díez, eerste grondwettelijke Burgemeester van de stad, en het nut van het plaatsen van een ontvanger-klok van dit patroon in het Stadscentrum.

Het idee wordt gunstig onthaald door de gemeente en het bedrijf beslist een vierzijdige klok te brengen, die, 's nachts verlicht, het onbetaalbare voordeel aan het publiek aanbiedt niet alleen van het uur te kennen, maar ook de exacte tijd te beoordelen voor een reis via dit spoor.

Volgens het document van die datum, zou de vooruitgang aanzienlijk zijn die dit alles aan de groeiende beschaving van deze stad zou bijdragen, aangezien een klok van zulk type alleen in Londen bestaat, op de brug van Charing Cross en vanuit het Greenwich Observatorium bediend.

De voorwaarden die het Spoorwegen bedrijf aan het Stadhuis van Jerez vastlegt zijn de volgende: plaatsing van een lantaarnklok van vier doorzichtige wijzerplaten, met zijn bijhorende zuil. Door zijn uitvoeringskosten. Het draagt tevens een elektrische kabel over van zijn regelaar, om het uur over te brengen aan de vier wijzerplaten. Dit zou geïsoleerd de daken volgen, en het Stadhuis zou de plaatsingskosten betalen, evenals de brandstofkosten, maar niet de zorg voor het binnentoestel, zoals die van verlichting, waarvoor het bedrijf verantwoordelijk zou zijn.

Het Stadhuis zal voor zijn toezicht zorgen en welke schade of storing dan ook zal voor zijn rekening zijn. Het totale bedrag, plaatsing inbegrepen, zal ongeveer 12.000 reales worden.

Het Stadhuis besluit, na een beoordeling van de voorwaarden, de nodige toestemming aan te vragen aan de Excelentísima Diputación Provincial voor de betaling van de rubriek "onvoorziene omstandigheden". Goedkeuring en toestemming die toegekend worden met datum 27 juni van hetzelfde jaar.

Gezien de mededeling, besluit het Stadhuis in een vergadering van begin juli dat de klok wordt geplaatst op Plaza de la Constitución en dat het onmiddellijk begin van de werken aan het Trocadero Spoorwegen bedrijf wordt meegedeeld. Midden 1857 wordt de klok definitief geïnstalleerd en met de klok in het station verbonden. De plaatsing vindt plaats bij de ingang van de boulevard van Plaza de la Constitución, die op Lanceríastraat uitgaat.

Op 30 december van hetzelfde jaar, na aanvraag van de gemeente, geeft het Bedrijf de onkostenrekening door, en een bedrag blijkt van (16.778) zestien duizend zeven honderd achtenzeventig reales de vellón vijftwintig cents. Er worden maar de twaalf duizend reales die begroot en afgesproken waren betaald, en het verschil wordt doorgeschoven naar de volgende begroting. Sinds de verplaatsing was de werking van de klok niet bevredigend omdat er geen nauwkeurigheid bestond en de stilstanden per DAG frequenter waren. Deze werd verschillende keren gedemonteerd van de lantaarnzuil voor zijn verplaatsing.

Op 20 september 1858 wordt het verschil van het bedrag dat de gemeente het Bedrijf schuldig is, gelost, waarmee de klok en zijn plaatsing worden afbetaald. Zoals

uit de samenvatting van documenten blijkt die ik hieronder citeer, werd de klok van de zuil voor reparatie verwijderd een paar dagen na de betaling.

Op 16 februari 1860 stelt de Regidor van de stad, D. Diego Durán y Domínguez, vast dat de klok ontbreekt van de zuil sinds ongeveer een anderhalf jaar, en dat hij niet weet of deze verwijderd werd voor reparatie of om vervangen te worden door een andere die het tijddoel kon vervullen waarvoor hij geïnstalleerd werd, en vraagt dat het Stadhuis een termijn besluit en toekent aan de Beheerder van het bedrijf zodat deze of een andere klok wordt geplaatst.

Op 23 februari 1860 wordt dit besloten in een vergadering, waarvan het Stadhuis van Jerez mededeling doorgeeft aan de Beheerder van de Jerez-Trocadero Spoorwegen zodat de klok op zijn zuil gemonteerd wordt in een termijn van vijftien dagen.

Aangezien het Spoorwegenbedrijf geen klok heeft geplaatst, vraagt de Regidor op 17 september van hetzelfde jaar aan het Stadhuis mededeling door te geven aan de Beheerder van het bedrijf zodat hij de ijzeren zuil die als basis diende, verwijdert, omdat het een hindernis voor de in- en uitgang van de boulevard is, en zodat hij het betaalde bedrag terugstort in de gemeentefondsen omdat het doel dat voorgesteld was niet vervuld is geworden.

Een paar dagen daarna spreekt het Stadhuis dat af en benoemt een commissie die ervoor zorgt dat zo'n klacht ingediend wordt. In de nakomende maanden verandert de Jerez-Trocadero Spoorwegen Maatschappij in Sevilla-Jerez-Cádiz Spoorwegen Maatschappij.

Op 28 februari 1861 draagt D. Rafael Rivero, directeur van de vorige Jerez-Trocadero Maatschappij, duizend reales de vellón over aan het Stadhuis, als bijdrage om de elektrische klok te veranderen in een opwindklok. Een paar dagen daarna wordt de Hofmeester bevoegd om aan het nieuwe bedrijf de teruggave van de klok en de zuil te reclameren, wat ze doen op datum van 22 juni van hetzelfde jaar, maar ze aanvaarden niet om voor de bedrading van de elektrische kabel noch de verbinding met de motorklok te zorgen, omdat ze schatten dat dit een door de vorige maatschappij gesloten verbintenis is en niet met hen.

Na verschillende gesprekken tussen het Stadhuis en de twee maatschappijen, draagt de Algemene Directeur van de Sevilla-Cádiz Spoorwegen vier duizend reales de vellón over aan de Burgemeester op 22 oktober 1861 om vrij te geraken van de door de vorige maatschappij gesloten verbintenis, omdat ze hebben ontdekt dat de elektrische klokken voortdurende onderbrekingen ondervinden en het beste zal zijn deze te veranderen in een opwindklok.

Op 1 juli 1866 reist de 2e Viceburgemeester naar Engeland en maakt gebruik van de gelegenheid om de machine van de lantaarnklok te brengen naar de befaamde Spaanse klokkenmaker Mijnheer Losada om hem te veranderen in een opwindklok.

Op 28 juni 1867 wordt de door Mijnheer Losada in Engeland gebouwde opwindklok met vier vierkanten ontvangen.

Op 10 juli 1867 krijgt de Hofmeester bevel dat de klok geplaatst wordt onder toezicht van de Stadsklokkenmaker, en dat de zeshonderd escudos die in zijn bezit zijn overgedragen worden aan de Heer D. Juan del Tejo, omdat het Huis dat hij vertegenwoordigt de kosten opvult met de levering van de klok.>>

FRANKRIJK: 17e tot 19e eeuw

De Franse klokkenmakerij baseert zijn productie vooral op de plank- of schoorsteen klok, waar de historische of mythologische thema's een belangrijke rol gaan spelen in het iconografische repertoire van deze kunstwerken, met meer en meer aandacht voor de figuur ten nadele van het belang van de machinerie.

De productie van Franse klokken wordt in Blois geboren tijdens de 16e eeuw en verspreidt zich snel naar Parijs, Dijon, Lyon enz., de voornaamste centra van deze industrie.

Afbeelding: portret van Louis XIV door Hyacinthe Rigaud, 1701. Musée du Louvre, Parijs.

Tijdens de 17e eeuw groeit een enorm economisch potentieel dat met glans zowel in de techniek als in de kunst weerspiegeld zal worden en waarvan Europa versteld zal staan met zijn stempel. Dankzij de controle van de gilden van Parijs, bloeide de klokkenmakerij industrie door tot het koningschap van de Zonnekoning, die in Frankrijk de volledigheid van de Barok vertegenwoordigt.

LOUIS XIV, de Zonnekoning, 1643-1715, voert een echt persoonlijke invloed uit op de industriële kunsten. Bewijs daarvan is de inrichting van de *Manufacture des Gobelins*, waar beeldhouwers, beitelaren, meubelmakers enz. werken. Op deze manier werd een grote stilistische uniformiteit bereikt.

DE VERZAMELING

FRANKRIJK wordt vertegenwoordigd in de verzameling van het Museum met 203 stukken die 10 tijdperken omvatten: **LOUIS XIV, RÉGENCE, LOUIS XV, LOUIS XVI, DIRECTOIRE, EMPIRE, LOUIS XVIII, CHARLES X, LOUIS PHILIPPE en NAPOLEON III.**

BOULLE KLOK OP CONSOLE Blauwe Zaal (klok nr 35)

Franse klok Louis XIV stijl, uitgevoerd tussen 1745 en 1749

Klok in schelp- en messinginlegwerk, met de grote handigheid van Boulle de meubelmaker uitgevoerd, met overvloed van elementen in verguld brons versierd (fleurons, españoleta, boegbeeld, bloemenkransen) en door de figuur van de God Chronos bekroond die op de wereldbol zit en op zijn zeis leunt om het onverbiddelijke verloop van de tijd te symboliseren. Aan de onderkant van de doos kunnen we de in verguld brons blazende God Aeolos zien. De plank is ook van grote schoonheid.

Handtekening: Estienne Le Noir, Paris.

Afmetingen: 66 x 43 cm.

Foto van de klok: Luz de Abril
"PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

Afbeelding: Portret van Louis XV door Maurice-Quentin de la Tour

1715-1723. Het acht jaar regentschap van de Hertog van Orleans betekent de overgang tussen de hoekige versiering en stijve lijnen van Louis XIV en de golvende lijnen die geleidelijk aan complexer worden, tot in de totale asymmetrie van de *rocaille*.

1723-1774. Op deze manier gaat men abrupt vanuit de majestueuze en imposante Barok over naar de lichtere en gracieuze rococó van de **Louis XV** stijl.

DE CHINEES Blauwe Zaal Franse klok Louis XV 1750-1774 (klok nr 26)

Klok in verguld brons en porselein, typisch van de Louis XV periode, waar de Oosterse invloed in sterkte wint. Het gaat over een Chinees personage in verguld brons dat zich bedekt met een parasol en op een porseleinen neushoorn zit. De sokkel is een mooie compositie van *rocaille*. Dit onderwerp kan men dateren rond de aankomst in Parijs van de ambassade van de Koning van Siam, en zijn ontwerper is de beroemde Caffieri.

Handtekening: Houdebine, à Paris.

Afmetingen: 48 x 31 cm.

Foto van de klok: Luz de Abril, "PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

Wist je dat...

De voorgestelde neushoorn bestond en **een Indisch vrouwtje was dat Clara genoemd werd** (1738-14 april 1758). Ze kwam in Europa toe via Rotterdam in 1741 en werd de **vijfde levende neushoorn die men in Europa zag sinds de aankomst van de Dürer neushoorn in 1515**. Clara stapte uit in Rotterdam op 22 juli 1741 en werd direct aan het publiek tentoongesteld: Brussel, Hamburg, Regensburg, Freiburg, Dresden, Leipzig, Bern, Zurich... Meer dan 50 Europese steden.

Douwe Jansz Mout van der Meer, haar eigenaar en verzorger, verliet de Verenigde Oost-Indische Compagnie in 1744 om door Europa te reizen met zijn neushoorn. **Hij had een voor haar speciaal gebouwde houten kar, en haar huid werd nat gehouden met visolie.** De tournee begon werkelijk in de lente van 1746 en werd een groot succes. Voor Johann Joachim Kändler, van de prestigieuze Meißener Porselein fabriek, stond zij model en werd bezocht door August III, Keurvorst van Saksen en Koning van Polen.

Zij was in Reims in december 1748, waar ze ontvangen werd door Koning Louis XV van Frankrijk in januari 1749 in de Koninklijke Stallen van Versailles. Ze bleef vijf maanden in Parijs, waar zij een grote bezienswaardigheid was: brieven, gedichten en liederen werden over haar geschreven en er werden zelfs pruiken *à la rhinocéros* gemaakt. **De wetenschapper Georges-Louis Leclerc de Buffon onderzocht haar en Jean-Baptiste Oudry schilderde een levensgroot portret van haar.** Onder de indruk van Clara doopte de Franse marine een oorlogsschip "Rhinocéros" in 1751. Een op het schilderij van Oudry gebaseerde tekening werd opgenomen in de encyclopedie van Diderot en in Buffons *Histoire naturelle*.

Aan het einde van 1749 werd Clara in Marseille ingescheept om naar Italië te gaan. Na een bezoek aan Napels bereikte zij Rome, waar zij in maart 1750 de Thermen van Diocletianus bezocht. Na Bologna in augustus en Milaan in oktober 1750 kwam Clara begin 1751 gedurende het carnaval in Venetië aan. **Daar was zij een grote attractie en werd zij door Pietro Longhi geschilderd.** Op de terugweg via Verona bezocht Clara nogmaals Wenen. Tegen het einde van het jaar kwam Clara in Londen aan, waar zij aan de Engelse koninklijke familie werd getoond.

Zij keerde terug naar Londen in 1758, waar ze tentoongesteld werd in The Horse and Groom in Lambeth, waar de toegangskaarten zes pence en een shilling kostten. Daar stierf zij ten slotte op 14 april 1758. Ze is ongeveer 20 jaar geworden. Tegenwoordig leeft een neushoorn gemiddeld 35-45 jaar in het wild.

1774-1789. Aan het einde van de eeuw, onder de koningschap van Louis XVI, ontstaat het Neoclassicisme, dat zich (eerst met de Directoire en daarna met de Consulaat) naar de heidense kunst van Rome richt, met voltooiing tijdens de Empire.

Afbeelding: **Portret van Louis XV**
door Antoine-François Callet

DE WAGEN VAN APOLLO Blauwe Zaal (klok nr 32)

Franse klok Louis XVI, uitgevoerd tussen 1850 en 1890

Klok in witte biscuit de Sèvres. Een majestueuze jonge God van het Hellenistische type wordt voorgesteld, die van een door boze leeuwen getrokken wagen afstapt. Het is met grote precisie uitgevoerd. De mannelijke vorm bedekt zich met een vacht en draagt kothurnen, wat een mooi puberlichaam onthult. De reliëfs van het in verguld bronzen voetstuk zijn opgevrolijkt met amoretten die tussen weidebloemen spelen.

Handtekening: Leroy, à Paris.

Afmetingen: 34 x 42 cm.

Foto van de klok: Luz de Abril

“PALACIO DEL TIEMPO” VAN JEREZ

In het Palacio del Tiempo kunnen we en **Louis XVI** klok herkennen alleen **met aandacht voor de elegantie en lichtheid van de wijzers**. Ze zijn, in het algemeen, in koper gemaakt, gegraveerd en geciseleerd, en daarna met gemalen goud verguld (ormolu techniek, uit fr. *or moulu*).

Ze steken uit dankzij een vrouwelijke touch van kwetsbaarheid en gracieuze gematigheid maar met overvloedige schoonheid in hun motieven, hetzij geometrische, plantaardige of de bekende fleur-de-lis. Deze wijzers behoren tot de klok nr 10 van de verzameling (Blauwe Zaal) en zijn getekend door de klokkenmaker *Sotiau*, Klokkenmaker van de Dauphin Louis XVI. Foto van de wijzerplaat: Luz de Abril

Afbeeldingen: links, portret van Louis XVIII, door Luc Rayneri. Rechts: portret van Charles X door Georges Rouget

1815-1830. De Franse Restauratie, met **Louis XVIII** en **Charles X**, geeft een kort leven terug aan de modellen die Frankrijk het meest typeerden. Op deze manier wordt de stijl Louis XIV gekopieerd en, als gevolg, worden de Boule klokken opnieuw gebouwd op dezelfde manier als in de twee vorige eeuwen.

Afbeeldingen: links, Louis Philippe door Franz Xavier Winterhalter. Rechts, Napoleon III door dezelfde schilder.

1830-1848. Tijdens het koningschap van **Louis Philippe I** (laatste Franse koning) en met **Napoleon III (1852-1870)** probeert men naar de elegantie en glans van de Empire terug te keren, zonder succes, omdat de kwaliteit zowel van de bronzen als van de machines veel te wensen overlaten.

VERLIEFD PAAR KLOK

Gouden Zaal (klok nr 60) Franse klok Louis Philippe 1840-1850

Klok in verguld brons met een romantische scène van twee volgens de smaak van de tijd geklede hovelingen die verrukt hun initialen op een boomstam inkerven in een idyllisch landschap. De overvloedige versiering bestaat uit kaartjes, rocaille en bloemmotieven, allemaal in horizontale strepen verspreid in een versierend vertoon vol Barokisme.

Handtekening: Celestine Liandon, à Bordeaux.

Afmetingen: 45 x 36 cm.

Foto van de klok: Luz de Abril, "PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

PORTIEK KLOK

Gouden Zaal (klok nr 91)

Franse Klok Empire 1800-1810

Mahoniedoos met ingelegd citroengras, magnifiek bewerkt met bloemenmotieven, wijnstokbladeren en trossen druiven. De structuur volgt het archetype en bestaat uit vier zuilen die een fries en een gevleugelde rand steunen. Aardrijkskunde triomfeert opnieuw in deze mooie klok in de kaderingen en in het heel fijn kartelen van alle kanten die de cilinder vormen om de machine te huisvesten. De versiering van de slinger valt ook op, met een ster in het centrum van de slingerlens.

Handtekening: Lepine, à Paris.

Afmetingen: 47 x 25 cm.

Foto van de klok: Luz de Abril

"PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

HOVELINGE SCÈNE Paarse Zaal (klok nr 159)

Franse klok Louis XVI
1774-1790

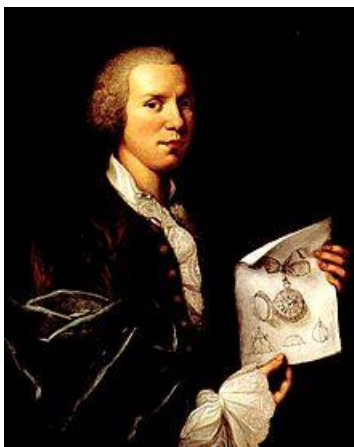

Origineel rococó ontwerp met bronzen voetstuk van asymmetrische basis, met plantaardige motieven en rocaille gesneden, waarop een groep in het door alle vorsten en adel veel gevraagd Meißener Porselein werd geplaatst.

De groep stelt een verliefd paar, modieus gekleed en vergezeld door twee kinderen die een bloemenmand dragen. Over de groep gaat een boom open met porseleinen bloemen die de wijzerplaat omringen. Dit beantwoordt aan de smaken van de tijd, met grote invloed van de Barokke ontwerpen van de schilder Antoine

Watteau.

Het gaat over een model van hoge categorie en een heel bekende auteur vanwege de kwaliteit van zijn klokken en de innovatie die hij bijdroeg aan de mechanismen. Zeer gewaardeerd onder verzamelaars. We kunnen op de wijzerplaat "*Berthoud Hgr du Roi*" (d.i. *Horloger du Roi*) lezen.

Handtekening: Ferdinand Berthoud, horlogemaker van de koning, in Parijs (zie portret).

Afmetingen: 59 x 38 cm.

Gelijkaardige exemplaren in het Musée international d'horlogerie, La Chaux-de-Fonds (Zwitserland).

Foto van de klok: Luz de Abril

"PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

HALFSKELET KLOK

Paarse Zaal (klok nr 173)

Oostenrijkse klok Empire stijl, 1815-1830

Klok in verguld brons. Het gaat over een magnifieke regulator tussen mooie zuilen en van de skeletsoort. Het bestaat uit twee zuilen door een hoog podium ondersteund, versierd en met een verfijnd geometrisch net gebeiteld. De machinerie kan bewonderd worden door de wijzerplaat.

Handtekening: Wibral, Wien.

Afmetingen: 66 x 33 cm.

Foto van de klok: Luz de Abril,
"PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

EROS EN PSYCHE

Paarse Zaal (klok nr 180)

Franse Klok

2e Empire, 1850-1873

Klok in verguld brons waar het moment wordt voorgesteld dat Eros Psyche naar het betoverde Paleis vervoert. De schoonheid van vormen en de magnifieke opname van de beweging, die geapprecieerd kan worden in de behandeling van haar kleding, contrasteren met de cliché wolken en de conventionele versiering van het voetstuk. Het valt op hoe de figuren steunen op de basis die de wijzerplaat houdt: alleen met de tenen van Eros.

Afmetingen: 51 x 27 cm.

Foto van de klok: Luz de Abril
"PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

ENGELAND

Wordt vertegenwoordigd in de verzameling vanuit de Queen Anne tot de Victoriaanse periode, 17^e tot 19^e eeuw

HOGE DOOS KLOK

Spiegel Zaal (klok nr 204)

Engelse King George klok, ca 1740

Magnifieke gelakte klok met Chinese thema's, met groot meesterschap uitgevoerd. Deze versiering betekent een goed uitgewerkt proces van lagen lak, delicaat en traag om het precieze reliëf te bereiken, een plaat en verbronsde oppervlakte. Het is gemaakt in oker tinten op een zwarte achtergrond. De wijzerplaat is vierkant, met een halfronde kop. Het is versierd met gebladerte in de hoeken. De bekroning is een omgekeerde bel, door drie bollen gearneerd.

Handtekening: Joseph Davis, London.

Afmetingen: 265 x 52 cm.

Gelijkwaardige exemplaren: in La Casa Ric (Palacio de los Barones de Valdeolivos, Fonz, Huesca) staat een exemplaar van dezelfde auteur, zonder Chinese gelakte thema's.

Foto van de klok: Luz de Abril
"PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

LANTAARNKLOK

Groene Zaal (klok nr 210)

Engelse Gotische klok

Einde 17^e eeuw

Vierkante doos, met platen van verguld metaal gevormd en op vier kleine bollen gesteund. De versiering beperkt zich tot de kammen die de doos bekronen. Die zijn gesneden en met bloemmotieven gegraveerd. De doos wordt gearneerd door een koepel die aan vier gekruiste latten hangt; de latten beginnen in hoeken die bij de top van de koepel passen. Het gaat over het prototype van de Engelse huiselijke klokkenmakerij, en dateert van vóór de uitvinding en toepassing in klokken van de slinger; d.i., toen het regelmechanisme bestond uit foliot, een verre precedent van de onrust. Dit is een van de oudste stukken van het museum. Het was zeer verspreid in verschillende landen tot het begin van de 19e eeuw.

Handtekening: After Thomas Knifton.

Afmetingen: 48 x 18 cm.

Geijkaardige exemplaren: In de Gilbert Collection (Victoria and Albert Museum, Londen) is er een door W. Wowyer getekende klok.

Foto van de klok: Luz de Abril

“PALACIO DEL TIEMPO” VAN JEREZ

BRACKET Groene Zaal

Engelse King George klok

ca 1780

(klok nr 230)

Plankklok voor de Turkse markt, model *bell top* omwille van de bekroning in bel-vorm. Het is uitgevoerd in gelakte jout met geometrische en bloemmotieven die de lampjes vervangen en een citroengras intarsia nabootsen dat de contour kadert en profileert. De vierkante wijzerplaat met halfronde kop bevat plantaardige versiering in verguld brons die de Turkse

halvemaan omringt. Het is bekroond met een handvat op de bel. De Ottomaanse nummering van uren en minuten valt op. De Engelse vervaardiging van Markwick-Markham was zeer productief en gewaardeerd aan het Ottomaanse hof in de 18^e eeuw.

Handtekening: Markwick Markham, London.

Afmetingen: 58 x 33 cm.

Foto van de klok: Luz de Abril

“PALACIO DEL TIEMPO” VAN JEREZ

BRACKET (de oudste van de verzameling)

Groene Zaal (klok nr 215)
Engelse klok Queen Anne
Einde 17^e eeuw

Tafelklok met een doos in ebbenhout, model *bell basket top*, waarvan de mand in verguld brons is uitgevoerd, magnifiek bewerkt, doorboord en met medaillons gegraveerd. Twee engelen vormen het handvat. De vierkante wijzerplaat wordt omringd door een bonte candelieri, terwijl de zwikken versierd worden met gevleugelde cherubijnen.

Handtekening: J. P. Boisomoipe, London.

Medidas: 46 x 26 cm.

Foto van de klok: Luz de Abril

“PALACIO DEL TIEMPO” VAN JEREZ

SKELETKLOK Groene Zaal Engelse King George klok (klok nr 217) ca 1800

Klok in verguld brons en marmeren voetstuk. Model gebouwd met zeer eenvoudige vormen, met dikke cilindrische voeten waarop een stevige structuur steunt voor de machinerie. De versierende elementen beperkten zich tot de bekroning in

koepelvorm met cilindrische pinakels. Het geheel wordt beschermd door een glazen klokpot op een bronzen voetstuk.

Handtekening: Cockburn, Richmond.

Afmetingen: 19 x 7 cm.

Foto van de klok: Luz de Abril

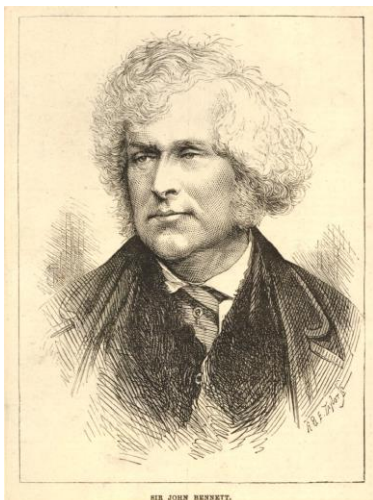
“PALACIO DEL TIEMPO” VAN JEREZ

BRACKET Groene Zaal Engelse Victoriaanse klok 1815-1830 (klok nr 220)

Mahonie klok, model *bell basket top*. Onze aandacht wordt naar de schoonheid van de bekroning getrokken, in verguld brons, doorboord en met motieven gegraveerd die naar het verloop van tijd verwijzen, zoals het reliëf dat de God Chronos voorstelt. De uitvoering is bewonderenswaardig. De gouden stukken die de wijzerplaat omringen zijn van Renaissance smaak, met veel candelieri. Andere klokken van deze zaal vertonen gelijkaardige versierende elementen.

Van dezelfde klokkenmaker staat ook een lantaarnpaalklok in de tuinen van het museum (bij de ingang van de congres- en cateringzone, een aangepast bodega-complex van 1881).

Handtekening: Bennet, London (zie portret)

Afmetingen: 70 x 37 cm.

Foto van de klok: Luz de Abril

“PALACIO DEL TIEMPO” VAN JEREZ

JUSTINIANUS Arturo Paz Zaal

Franse klok Charles X
1820-1830 (klok nr 232)

De keizer wordt voorgesteld met het uniform van Romeins Generaal. Maar zijn houding is bedachtzaam, om zijn intellectueel profiel te benadrukken. Het gelaat is zeer expressief en het haar is zeer gedetailleerd uitgewerkt.

Op het marmere voetstuk zijn de Keizerrijkwapens geplaatst. Hoge kunstkwaliteit van het geheel.

Handtekening: Martorel, à Marseille.

Afmetingen: 68 x 45 cm.

Foto: Luz de Abril

"PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

PARIS, DE HERDER PRINS Arturo Paz Zaal

Franse Empire klok
1790 -1800 (klok nr 236)

Sublieme klok in verguld brons waarvan het project zich bevindt in de Bibliothèque nationale de France, Parijs. Het is een opmerkelijk standbeeld, met mooie verhoudingen en een perfecte anatomische beschrijving, zorgvuldig weerspiegeld in de hand die de stok vasthoudt. De scène draait rond Paris, zoon van Priamos, koning van Troje, die geadviseerd was het kind te verlaten.

Hij deed het en zo groeide hij op in een herders gezin. Hij wordt voorgesteld met een Frygische muts, zonder baard en met slank figuur, vergezeld door zijn hond, die een adder ontdekt. Dit kan verwijzen naar de mythe van de Twistappel, toen de Godin Eris Paris de opdracht gaf om de gouden appel aan de mooiste godin te schenken: Hera, Pallas Athena of Afrodite. De studie van de mantel is zeer interessant, waar een mooi effect is bereikt dankzij het contrast tussen mat en gepolijst brons.

Handtekening: J. A. Lepaute, à Paris (zie portret)
Afmetingen: 60 x 47 cm.

Gelijkaaridge exemplaren: in het Museo di Capodimonte (Napels) is er een porseleinen beeld met een gelijkaardig standbeeld, door Filippo Tagliolini (1745-1809) getekend.

Foto van de klok: Luz de Abril
"PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

Afbeelding: portret van Napoleón die de Alpen doorkruist, door Jacques-Louis David (1803)

1789-1814. Met **Napoleón** keert men terug naar een kunstdictatuur, deze keer door de schilder *Jacques-Louis David* uitgevoerd, die volledig focust op de klassieke oudheid. Zijn invloed was zo groot dat de Empire stijl voortleefde tot 1830.

SKELET KLOK

Arturo Paz Zaal (klok nr 234) Franse Directoire Klok 1795-1799

Het gaat over een klok zonder doos: de bedoeling is de schoonheid en complexiteit van de machine te kunnen bewonderen. Hij bezit enkel een marmeren voetstuk dat contrasteert met de door vuur vergulde bronzen stukken die de machinerie vormen. Een houten voetstuk en een glazen klokpot, tegenwoordig moeilijk te vinden, vormen de enige bescherming van de klok.

Robert Robin (1742-1799) was klokkenmaker van koning Louis XVI samen met Ferdinand Berthoud, eveneens aanwezig in deze verzameling.

Robin vond een vernieuwende verankeringstrekker uit in 1793 en ontwierp vele regulators van zeer hoge kwaliteit. Hij bouwde in 1785 de klok van Marie-Antoinette die in beslag werd genomen tijdens de Franse Revolutie en tegenwoordig tentoongesteld wordt in de Grande Galerie de l'Évolution, in het Muséum national d'Histoire naturelle, Parijs.

Handtekening: Robert Robin, à Paris (zie portret)

Afmetingen: 28 x 67 cm.

Gelijkaaridge exemplaren: in de verzameling G. Hudelot is er een zeer gelijkwaardig exemplaar, door Lepine getekend. In het Musée international d'horlogerie, La Chaux-de-Fonds (Zwitserse klokkenstad) is er een precisie skeletklok door Robin getekend.

Foto van de klok: Luz de Abril
"PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

AMAZONE (klok nr 238)

Arturo Paz Zaal
Franse Directoire klok,
1790-1800

Exemplaar van het thema *Au Savage*, aan de werelddelen gewijd en met een amazone in de hoofdrol die Amerika zou kunnen zijn, met verenrok, pijlkoker en halsketting is gekleed en met haar voeten op het hoofd van een alligator zit. Zij draagt een speer en een boog in haar handen. Het voetstuk is versierd met bloemenkransen en kronkelende slangen. Zeer gewaardeerd door verzamelaars, de klokken die de rest van de werelddelen vertegenwoordigen bevinden zich in privéverzamelingen.

Handtekening: Dezerberg (broncist)

Afmetingen: 48 x 36 cm.

Gelijkaaridge exemplaren in het Musée Paul-Dupuy, Toulouse, en in de verzameling Pérez de Olaguer Feliú, die zich bevindt in het Museo del Reloj Antiguo, Maison Grassy, Madrid.

Foto van de klok: Luz de Abril
"PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

OOSTENRIJK

KOETSKLOK Arturo Paz Zaal
(klok nr 273 vitrine)
Oostenrijkse Empire klok, 1837

Klok in verguld brons. Mooi en zeldzaam exemplaar aan gebruik in reizen gewijd, zeer origineel dankzij zijn cirkelvorm, in tegenstelling tot Franse en Engelse reisklokken, met vierkante doos. Vanwege de grootte worden zakklokken zoals deze "uienkoppen" genoemd. Het elegante beitelwerk dat uit geometrische motieven vertrekt en op de hele oppervlakte is uitgevoerd, valt op. Om vervoerd te kunnen worden is het uitgerust met een ovalen handvat, door een vaste ring gevormd en met acanthusbladeren versierd.

Handtekening: Anónimo, Wien.

Afmetingen: 11 x 14 cm.

Foto van de klok: Luz de Abril, "PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

NACHTKASTJEKLOK Arturo Paz Zaal (klok nr 277 vitrine) Oostenrijkse Empire klok, 1850-1875

Klok in verguld brons voor het nachtkastje. Het heeft een trommelvorm en wordt gesteund door vier voeten in de vorm van leeuwenklauwen. Het is mooi gebeiteld in banden met geometrische motieven, fleur-de-lis en bloemenkransen. Het is bekroond met een keizerarend die zijn vleugels spreidt en in zijn bek de ring houdt om de klok te vervoeren.

Handtekening: Kern Biterman, Wien.

Afmetingen: 21 x 10 cm.

Foto van de klok: Luz de Abril, "PALACIO DEL TIEMPO" VAN JEREZ

NACHTSCHOORSTEENKLOK (klok nr 243)

Barokke klok, Italiaanse doos van eind 17e eeuw met Victoriaanse machine 1850-1860 (atelier in 84, Strand St. Londen)

Magnifieke mahoniedoos en ebbenhouten basis met marmers van zes verschillende soorten en kleuren, gefelst of ingewerkt in de doos. De blauwe kleur van lapis lazuli wordt gecombineerd met de okers, roden en oranje van de marmers en de helderheid van het verguld brons, met absolute symmetrie, allemaal in een zeer mooie uitvoering. De wijzerplaat vertoont een zeer mooie Victoriaanse versiering met bloemenmotieven en vogels in verguld brons, echt filigraan.

Het is gebouwd in altaarvorm, er staan twee Toscaanse zuilen met Korintisch kapiteel aan beide zijden, en de bekroning bestaat uit rollen en een driehoekig

fronton. Het werd gemaakt om 's nachts te gebruiken met een olielamp en in doorzichtig glas. Tussen de krullen van de bekroning zien we een vaas met in de mahonie ingesloten agaatsteen. In het onderste deel van de doos zien we de slinger door het venster. De klokmachine is de prominentste onder de Engelse stukken van het museum.

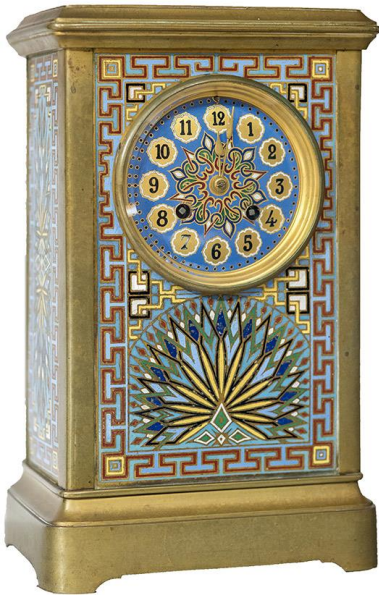
Firma: Charles Frodsham, Klokkenmaker van Queen Victoria, in Londen. Het atelier bestaat nog altijd en is eigendom van een achterkleinkind van een broer "Charles Frodsham and Co. Ltd.", 32 Bury Street, London.

Afmetingen: 95 x 68 x 20 cm.
Gelijkaaridge exemplaren: in het Deutsches Uhrenmuseum, in Furtwangen, is er een gelijkwaardige Italiaanse doos.

Binnenkant van de klok: gegraveerde naam van de klokkenmaker "Clock Master to the Queen". Het atelier was toen gelegen in 84 Strand, Londen (1850-1860).

DECORATIEVE TECHNIEKEN

EMAILLEREN (klok nr 14)

Dit is een zeer oude techniek die in het Oosten bloeide. Deze was al gekend in Egypte, het Perzische Rijk en vandaar zette zij zich verder naar Griekenland. Zij werd sterk ontwikkeld tijdens de Middeleeuwen in Europa en bereikte de beste ontwikkeling in Limoges. Het gaat over een materiaal die uit silex, loodmenie en potas bestaat, meestal kleurloos, *flux* of *fondant* genoemd, hoewel het vaak gekleurd wordt door de toevoeging van oxides tijdens het smelten. Het smelt op zeer hoge temperaturen, rond 800°, en is heel duurzaam. In deze Franse klok van de Blauwe Zaal staan we voor een elegante rechthoekige doos, met zeer heldere profielen, met vergulde bronzen planken uitgevoerd. De versiering focust op een harmonieus geometrische

samenstelling van Limoges emailstukjes in een uitgebreid chromatisch spectrum gekleurd. De Arabische nummering werd geschilderd op email cirkels en het centrum van de wijzerplaat werd versierd met een gestileerde samenstelling waar de fleur-de-lis uitsteekt.

LAKKEN (klok nr 204)

Lak is een zeer glanzende, solide en dikke vernis, uit natuurlijke, plantaardige of dierlijke hars gehaald, en oorspronkelijk uit het Verre Oosten. Volgens de traditie begon lakken in China onder het gezag van Keizer Chu, rond 2850 v. Chr. Van China ging het naar Japan, waar het werd bewerkt met de hoogste graad van perfectie. De vervaardiging begint met een eerste aanbrenging van ruwe lak over het al afgewerkte hout, waarop nieuwe lagen van verfijnde lak volgen, die volgens de meesters nooit minder dan drie noch meer dan achttien moeten zijn.

Daarna wordt de achtergrondlaag aangebracht, die verschillende tinten kan hebben, en daarna wordt de hele oppervlakte gepolijst. Op deze basis worden de tekeningen aangebracht, hetzij in reliëf of met ingelegde stukken, en het proces eindigt met

verschillende min of meer doorzichtige lagen lak die voor de definitieve bescherming zorgen.

Een vaak gebruikte variant in de 18e eeuw is het Chinees lakken, dat uit donkere achtergronden bestaat waarop Oosterse scènes in reliëf opvallen, vol pompeusheid en glans, zoals we kunnen zien aan de voorkant van deze Engelse lange doosklok. Dit stuk van Engelse machinerie bevindt zich in de Spiegel Zaal, beschermd achter een van de vier grote spiegels.

METAALBEWERKING

(klok nr 215)

Kunstwerk op metaal is een van de handwerken die meer schoonheid aan de 18^e en 19^e eeuwse klokken toebrengt. Hier kunnen we de bekroning bewonderen van een Engels bracket van de 17e eeuw (nr 215, Groene Zaal), model *bell basket top*, waarvan

de mand in verguld brons is uitgevoerd, magnifiek bewerkt, doorboord en met verschillende motieven gegraveerd: Sint Joris en de draak, medaillons, kinderen en overvloedige begroeiing.

Hoewel het meest gebruikte metaal, dankzij zijn overvloed en eigenschappen, koper is, is brons de koning van exuberantie, kwaliteit en schoonheid, dankzij zijn hoge vloeibaarheidsgraad in smeltstaat, waardoor het perfect aan de binnenwanden van de gietvormen plakt en zelfs de kleinste details kan weergeven. Brons wordt in meubeldecoratie gebruikt vanaf de 17^e eeuw. Dit gebruik valt samen met dat van koper- en schildpadschildinlegwerk. Het gaat over metalen harnessen die dienen om voeten te beschermen, panelen te versterken en de plaatsing van sloten en heften te bepalen.

Daarna worden de beeldende stukken belangrijker, vooral in de Empire stijl, waar brons de hoofdrol wint in klokkenstukken. Zilver en goud worden meestal gebruikt in zakhorloges. Het gaat altijd over magnifieke werken, met halfedelstenen, email en parels aangevuld die deze stukken met een onschatbare waarde uitrusten. Hier is het hameren de meest gebruikte techniek. Beitelen, ciseleren, graveren en vergulden zijn andere technieken die de verwerking van deze kunstwerken voltooien.

Dankwoord: aan May Ruiz Troncoso, auteur van het boek "El Palacio del Tiempo, museo de relojes de Jerez", aan Juan Luis Muñoz "Luz de Abril", auteur van sommige foto's, en aan vertaler Enrique Morales Lara, leerkracht Spaans in CLT-Centrum voor Levende Talen, Leuven (BE).